

Bijbelcafé 7 oktober 2020, Aster Abrahamsen

Een groen geloof

Er is een wereldwijde klimaatcrisis gaande. Een onvoorstelbaar grote problematiek die niemand geheel kan overzien. In deze roerige tijd zoeken velen naar houvast en naar oplossingen. Hoe nu verder? Wat kunnen we er aan doen om het tij te keren? En: is het allemaal echt zo erg? Vaak worden dit soort vragen en het denken over de klimaatcrisis gedaan binnen de politiek en de wetenschap. In dit bijbelcafé wil Aster laten zien dat je ook als christen en theoloog hier iets over kunt zeggen. Hoewel er ten tijde van de Bijbel nog geen sprake was van een klimaatcrisis kunnen we toch, met het wereldbeeld wat ons vanuit de bijbel aangereikt wordt, met nieuwe ogen naar de klimaatcrisis kijken. In dit bijbelcafé wordt vanuit o.a. Groene Theologie (Trees van Montfoort) dit wereldbeeld verkend en gaan we bezig met vragen als:

Wat heeft God en geloven met de klimaatcrisis te maken?

Wat houdt een groen geloof in?

Welke handvaten reikt de christelijke traditie aan voor het omgaan met de klimaatcrisis?

Bijbelteksten:

Genesis 1: 26-28

Psalm 8: 4-9

Hosea : 4: 1-3

Outline:

Er is een klimaatcrisis gaande. Klimaatcrisis is een term die de opwarming van de aarde en klimaatverandering beschrijft en de gevolgen daarvan. Het klimaat verandert doordat de temperatuur op aarde stijgt. Dat komt doordat er steeds meer broeikasgassen zoals CO2 in de lucht komen. We bevinden ons in een nieuw geologisch tijdvak, het antropoceen. De eerste periode in het bestaan van de aarde waarin de veranderingen in het klimaat, flora en fauna grotendeels toe te schrijven zijn aan een enkele soort, de mens (Van Montfoort, 2019: 22). Wetenschappers zijn het erover eens dat de mens grotendeels verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde. En dat het sneller gaat dan ooit. Dit heeft grote gevolgen voor ecologie, natuur, planten, bomen, dieren en mensen.

Persoonlijk: ik voel me betrokken bij dit klimaatprobleem. Als moeder van 3 kleine kinderen ben ik nieuwsgierig naar en ook bang voor de toekomst: hoe zullen mijn kinderen het hebben in deze wereld, als ze groot zijn? In mijn dagelijks leven probeer ik duurzaam te leven. Maar wat heeft het met mijn werk als predikant te maken?

Ik stelde mijzelf de vraag: heeft geloven, de bijbel, God, de kerk iets te maken met de klimaatcrisis? En wat kan geloof bijdragen aan betere omgang met de natuur? Welke bijdrage kan de kerk leveren aan het klimaatdebat?

Uiteraard is er veel gebeurd in de afgelopen decennia op het gebied van kerk, geloof en duurzaamheid. Denk aan termen als 'zorg voor de schepping' en 'rentmeesterschap' die onder invloed van de club van Rome (Grenzen aan de groei, 1972) en het Conciliair proces voor gerechtigheid vrede en heelheid van de schepping in bijna alle protestantse kerken wel grond hebben gevonden.

De Wereldraad van Kerken heeft zich de laatste decennia bezig gehouden met duurzaamheid en geloof en ecotheologie op de kaart gezet. Maar ook meer recent: er zijn talloze uiteenlopende christelijke organisaties die zich ermee bezighouden, zoals La Rocha en Micha. Er is zelfs een Groene

Bijbel (2016). Paus Franciscus heeft een encycliek geschreven: Laudato Si, uit 2015, waarin zijn zorgen om de schepping centraal staan en hij onze wereld ziet als een gemeenschappelijk huis waar we samen de zorg voor moeten dragen.

Dus het is niet zo dat er niets gebeurd op het gebied van geloof, christen zijn en duurzaamheid. Maar, is het genoeg? En zit er ook genoeg vaart achter? Leidt dat tot echt verandering of een aanpak van het probleem. En hoe werkt het hier lokaal door, in de kerk in Hilversum?

Toen kwam het boek van Groene Theologie van Trees van Montfoort. Gekozen tot beste theologische boek van 2019. Trees van Montfoort is theoloog, onderzoeker, predikant en communicatieadviseur. In dit boek geeft zij een overzicht en analyse van hedendaagse ecotheologie, wereldwijd en in ons eigen land.

(Ecotheologie is een vorm van constructieve theologie die zich richt op de onderlinge relaties tussen religie en natuur, vooral in het licht van milieuoverwegingen.)

Van Montfoort geeft aan dat wanneer er in de kerk iets gebeurd op het gebied van duurzaamheid dan gaat het vaak om 'doen' (afval scheiden, fairtrade koffie schenken etc), maar de doordinking blijft achter. (Van Montfoort, 2019: 13). Het is tijd voor een doordinking over het wereldbeeld wat achter al dat 'doen' schuilgaat.

In deze lezing ga ik dieper in op dit wereldbeeld en leg ik Groene Theologie van Van Montfoort naast recente seculiere literatuur om de vraag scherper te kunnen stellen: heeft theologie iets bij te dragen aan de literatuur en kennis mbt de klimaatcrisis?

Wereldbeeld en mensbeeld

De ecologische crisis is volgens van Montfoort meer dan een serie praktische problemen die met gangbare middelen op te lossen zijn. Het is nodig om te kijken naar de dieperliggende oorzaken van de crisis. Wat zijn de culturele, ideologische en religieuze oorzaken? Wat is er mis met ons wereldbeeld en is een ander wereldbeeld/denkmodel/paradigma mogelijk?' Ze pleit voor een doordinking van ons wereldbeeld. Een wereldbeeld is geen boven de werkelijkheid zwevende idee, maar altijd belichaamd in praktijken. Als we écht willen veranderen is een doordinking en verandering van onze praktijk én van onze wereldbeeld/paradigma noodzakelijk.

Wereldbeeld Bijbel

In onze moderne westerse cultuur zijn we mensen te centraal gaan stellen en verwachten te veel van techniek en van economische groei. Het huidige wereldbeeld is verweven met de christelijke traditie en volgens sommigen is de ecologische crisis zelf de schuld van het christendom.

Volgens van Montfoort is dat niet geheel ten onrechte. Christenen hebben de mens in de loop van de geschiedenis op een voetstuk geplaatst. Door de eeuwen heen zijn mensen zichzelf als heersers gaan zien en als de kroon op de schepping. Teksten als Genesis 1: 26-28 en psalm 8 zijn gelezen als een aanmoediging of goedkeuring van God om de aarde te gebruiken voor eigen bestwil. De natuur werd een gebruiksartikel dat onbeperkt geëxploiteerd mag worden.

Van Montfoort biedt een heel andere exegese van dit soort teksten en leest de bijbel op een verrassende en ecologische manier. Ze wijst er in haar boek op dat er vanuit het westerse christendom een mensgericht wereldbeeld is ontstaan die niet klopt met de bijbel en dat bijdraagt aan de hedendaagse klimaatproblematiek. Ze laat zien dat het wereldbeeld van de bijbel veel minder antropocentrisch en dualistisch is dan het moderne wereldbeeld. De hele werkelijkheid wordt met God verbonden. (Van Montfoort, 2019: 27).

In de tijd dat de bijbel werd geschreven was er nog geen klimaat probleem. Men kende niet het huidige probleem wat wij nu kennen. Maar, men wist al wel dat menselijke gedrag invloed heeft op hoe het met de aarde, de dieren en de planten gaat. (Lees bijvoorbeeld Hosea 4: 1-3).

Wij zijn in ons westerse denken onder invloed van allerlei theologen en filosofen steeds meer de natuur tegenover de mens gaan plaatsen. Echter, in de bijbel is de mens heel duidelijk onderdeel van de natuur. Zo sluit God een verbond, ook met de dieren. (Lees Genesis 9: 8-17). Vanuit de bijbel gezien staat niet de mens centraal, maar Gods liefde voor heel de schepping, het gaat in de Bijbel om de relatie van God met de hele aarde, dus ook met de planten en de dieren. Ze ziet duurzaamheid niet alleen als iets wat betrokken is op de toekomst van mensen, maar op de toekomst van de *hele* aarde.

Zonde en redding

Het wereldbeeld waar van Montfoort over schrijft, wil ik verder verkennen aan de hand van 2 grote thema's die ik tegenkwam in zowel christelijke als seculiere literatuur mbt klimaatproblematiek en hoe daarmee om te gaan. Het gaat om *zonde* en *redding*.

We hebben het hier over de zonde van klimaatvervuiling, over de vraag: bij wie ligt de schuld (en wie heeft een schuldgevoel?)

Ook hebben we het over redding: hoe komen we hier weer uit?

Kunnen we überhaupt gered worden?

Zonde, schuld, redding en verlossing, dat lijken termen die vooral uit de christelijke hoek komen. Toen ik mij verdiepte in meer seculiere literatuur over de gevolgen van klimaatverandering en wat dat voor mensen betekent, viel het me op dat deze termen ook in die boeken terugkomen. Veel ideeën die van Montfoort heeft, zag ik terug in die seculiere literatuur, bijvoorbeeld over dat als ons wereldbeeld verandert, ook ons gedrag verandert.

Ik bespreek schuld en redding vanuit deze seculiere literatuur en stel de kerk voor als de uitgelezen plek in onze samenleving waar je kunt praten en bidden over schuld en zonde en meer nog : over genade en redding en verlossing.

Ook ga ik in op verlossing en redding, waar is die in te vinden? Vanuit Van Montfoort maar ook vanuit de boeken van Mommers, Tielbeke en Bregman komt naar voren dat we als mensen moeten leren meer vooruit te kijken en waarschuwingen serieus te nemen. Niet leven voor onszelf, maar ook met inachtneming van andere mensen op deze aardbol en van de toekomstige generaties. Dat we niet moedeloos moet worden, maar moedig aan de slag moeten gaan, tegen klimaatverandering in actie moeten komen.

En ook dat een echte crisis, een ramp, zoals de coronacrisis laat zien dat de mens flexibel is en ongekende dingen kan doen en kan veranderen als daar noodzaak toe is.

Van Montfoort is wel iets minder overtuigd van het menselijke kunnen en pleit ook voor meer nederigheid en minder antropocentrisme dan auteurs als Mommers, Tielbeke en Bregman.

Schepping en verlossing

Van Montfoort weerlegt, onder invloed van onder andere ecofeministisch theoloog Catherine Keller het paradigma dat we van een beginpunt (schepping) naar een eindpunt (verlossing) op weg zijn. Ze lanceert het idee dat schepping en verlossing constant in elkaar overlopen. Het zijn geen verschillende categorieën.

Dit levert een positief wereldbeeld op: elke dag, elk moment kan een nieuw begin zijn. Wat ontstaat (geschapen wordt) kan ook worden gered. Op de rand van chaos ontstaat steeds weer een nieuw begin. 'Er zij licht' is niet een woord wat eenmaal klonk, maar wat elke keer opnieuw klinkt.

Met dit paradigma kunnen we tegen de moedeloosheid in, hoopvol iedere dag opnieuw de klimaatcrisis te lijf gaan.

Klimaatactivisme als religie

Klimaatactivisme lijkt wel een soort religie op zichzelf te zijn geworden.

Voor echte fanaticen betekent het een manier van leven die alles overkoepelend is, die alle aspecten van je leven doordrenkt. Het is een religie met zijn eigen profeten, zoals Greta Thunberg, (soort onheilsprofeet). Er zit een moraal in, iets wat je je kinderen mee wilt geven. Maar ook: er wordt gesproken over een eindtijd: als we nu niet ons gaan houden aan bepaalde maatregelen dan gaan we verloren. Er worden veel religieuze termen uit de bijbel gebruikt. Zie bijvoorbeeld: <https://www.nbcnews.com/news/specials/climate-confessions-share-solutions-climate-change-n1054791> hier kun je biechten als je een klimaatsonde hebt begaan.

De vraag is: werkt dit allemaal? Of gaat het een groot deel van de mensen tegenstaan?

Conclusie

Mijns inziens is gezond omgaan met natuur en klimaat niet iets wat op zichzelf een religie zou moeten zijn, maar wel iets wat ingebed zou moeten zijn in religie en in dit geval het christendom. Het hoeft niet iets extra's te zijn, maar onderdeel van het gewone leven.

Geïnspireerd praten over de klimaatcrisis, dat is nooit erg. Een vorm van bezieling hoeft geen negatieve invloed te hebben op het brengen van een belangrijke boodschap. Kijk maar naar Greta Thunberg, dat heeft vele mensen geïnspireerd.

Religie en dus ook christendom kan goed werken om mensen te motiveren. Om mensen te inspireren. De kerk kan een broedplaats zijn voor inspiratie vol en zinvol leven. De droge feitjes over dat het niet goed gaat, dat we afval moeten scheiden etc dat hoor je buiten de kerk, in de kerk kun je daar de zingeving aankoppelen. De vraag erachter. Samen erover doorpraten, gevoelens van schuld en fatalisme delen. Het bij een goede God neerleggen. Zo maak je klimaatcrisis samen behapbaar.

Theologie en christelijk geloof kan een positieve bijdrage doen aan de problematiek rondom klimaatverandering. Ze kan normen en waarden leveren.

Ze kan christenen ondersteunen vanuit de bijbel en geloof om milieubewuster te gaan leven. Ze kan een inspiratiebron zijn. Maar ook bied ze een wereldbeeld, voor zowel de christenen als seculiere mensen: door een niet-lineaire wereld beeld voor te schotelen. Door te laten zien dat er niet een definitief einde is, maar dat er elke dag opnieuw een nieuwe begin mogelijk is.

De activering om iets te doen, maar ook de ruimte om te falen en de zonde en het schuldgevoel dan een goede plek te geven. En door de mens ervan bewust te maken dat hij / zij helemaal niet geroepen is om te heersen, maar dat hij / zij een broer en zus is van alle dieren, planten, bomen, zon en maan, zoals Franciscus dit prachtig verwoord.

Stellingen

Ons wereldbeeld staat ons vaak in de weg om ons écht en op constructieve wijze bezig te gaan houden met klimaatproblematiek. Een verandering in ons wereldbeeld, mensbeeld (en Godsbeeld) zou tot een daadwerkelijk verandering ten goede kunnen leiden.

Een schuldgevoel, zondebesef met betrekking tot klimaatverandering kan van positieve invloed zijn de klimaatcrisis.

Een nieuw toekomstverhaal moet méér omvatten dan een 'ja' tegen alternatieven. Het moet ook een luide duidelijke 'nee' bevatten tegen doorgaan op de huidige gevaarlijke weg. (Mommers)

Een beter milieu begint niet bij jezelf.

Gebruikte literatuur

Montfoort, T., 2019 Groene Theologie. Skandalon.

Bregman, R., 2020 Het water komt, een brief aan alle Nederlanders. De Correspondent. Zie <https://decorrespondent.nl/hetwaterkomt>

Mommers, J. 2019 Hoe gaan we dit uitleggen – onze toekomst op een steeds warmere aarde, de Correspondent

Tielbeke, J., 2020 Een beter milieu begint niet bij jezelf. Das Mag Uitgevers.

Zie ook:

Laudato Si' – encycliek van Paus Franciscus over de zorg voor het gemeenschappelijk huis (2015)
Van God is de aarde en al wat daar leeft – bezinning (2019) van de Raad van Kerken Nederland
Groene Bijbel (2016)

Tijdens de lezing werd aangeraden: Dwalen in het antropoceen van René ten Bos (2017)

Aster Abrahamsen (1984)

Studeerde culturele antropologie (BA) en Religie in een pluriforme samenleving (MA) in Utrecht. Daarna volgde ze de Master Predikant. Tijdens de studie is ze in Guatemala geweest (afstudeeronderzoek BA naar culturele beelden van Jezus en Maria) en in Kenia (afstudeeronderzoek MA naar hoe kerk en ziekenhuis elkaar kunnen versterken in het verspreiden en aan de man brengen van HIV remmers). Na haar studie heeft ze een aantal maanden ontwikkelingshulp gedaan in Sankhu, Nepal, in een ecologisch weeshuis.

In 2013 werd ze predikant in Tienhoven (bij Maarssen).

Sinds september 2019 is ze verbonden aan de Pgh Hilversum en dan in het bijzonder aan de Bethlehemkerk als predikant.